

TRATATIVELE ROMÂNNO-MAGHIARE DE LA ARAD, ÎN PAGINILE UNOR ZIARE MAGHIARE LOCALE

Corneliu Pădurean*

Abstract: *An important moment among the events that took place in Transylvania in the autumn of 1918 is represented by the negotiations from Arad conducted on November 13th and 14th. The representatives of the Hungarian Government and the delegation of the Central Romanian National Council whose seat was in the city on the Mures River sat at the negotiation table. After going through three Hungarian publications from Arad, we can identify the Hungarian vision on this important event on the Romanians path towards national unity.*

Keywords: negotiations, press, Hungarians, Romanians, Transylvania

În anul 1918 se publica la Arad, o bogată presă în limba maghiară, în condițiile în care, organul oficial al Partidului Național Român, ziarul „Românul”, a fost suspendat încă din luna martie 1916. În articolul pe care îl supunem atenției celor interesați, ne-am concentrat atenția asupra a doar trei ziare politice maghiare, cu apariție cotidiană: „Aradi Közlöny” (Monitorul Arădean), „Aradi Hirlap” (Jurnalul de știri arădean) și „Aradi Újság” (Ziarul arădean)¹.

Respectivele publicații, care apăreau în orașul în care își avea sediul Consiliului Național Român Central, au urmărit îndeaproape acțiunea politică românească din toamna anului 1918, având și difuzând informații „la prima mână”. Parcurgerea lor, dincolo de opțiunile lor politice față de partidele maghiare, ne pot furniza informații despre atitudinea lor vizavi de problema națiunilor din statul maghiar, în noile condiții geopolitice de la sfârșitul Primului Război Mondial.

În șirul evenimentelor care s-au derulat în toamna anului 1918 și care au culminat cu Marea Adunare Națională a românilor din Transilvania și Ungaria, de la 1 Decembrie 1918, un loc central îl dețin tratativele de la Arad, din 13 – 14 noiembrie. După încheierea acestora, preparativele pentru adunarea istorică a românilor, de la care se revendică actualul stat român, au intrat în linie dreaptă. În data de 21 noiembrie Consiliul Național Român Central a publicat documentul de convocare a Marii Adunări Naționale.

Evenimentele care au precedat tratativele de la Arad sunt bine cunoscute în cadrul istoriografiei românești, dedicată Marii Uniri. Din acest motiv nu vom insista

* Prof. univ. dr., Universitatea din Arad; e-mail: corpad@gmail.com

¹ Emil Șimândan, Péter Puskel, *Presa arădeană din secolul al XIX-lea până în 1945*, în vol. *Arad. Economie și societate, din preistorie până la începuturile regimului comunist*, Adrian Nițu (coord.), vol. II, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2016, p. 569–571.

asupra lor. Pentru o mai bună înțelegere a sensului acestui articol, amintim doar că tratativele de la Arad au fost inițiate de către guvernul maghiar, ca urmare a notei ultimative pe care a primit-o din partea Consiliului Național Român Central de la Arad, din data de 9 noiembrie 1918. În respectivul document, se solicita ca 26 de comitate din Transilvania și teritoriile locuite de către români în Ungaria să fie cedate spre administrare românilor, mai precis Consiliilor Naționale Române locale. În economia acestui articol precizăm că, atunci când folosim noțiunea de Transilvania, înțelegem să ne referim și la teritoriile locuite de românii din Ungaria, adică Crișana, Maramureș și Banat.

Opțiunea noastră pentru tratativele de la Arad se datorează mai multor considerente. În primul rând, acestea s-au bucurat de o atenție deosebită din partea opiniei publice maghiare și române, având în vedere faptul că de rezultatul lor urma să depindă evoluția ulterioară a celor două națiuni și a statului lor. Din acest motiv, ele au ocupat câteva zile, pagina întâi a principalelor cotidiene din Arad dar și din alte părți ale Ungariei. La sosirea în gara Arad a lui Oskár Jászi și a delegației care îl însoțea în dimineața zilei de 13 noiembrie, jurnaliștii arădeni au remarcat și numărul mare de ziaristi budapeșteni care au coborât din trenul special².

Pe de altă parte, noi nu avem cunoștință de existența în istoriografia română a vreunui material care să fi prezentat tratativele de la Arad, din punctul de vedere al părții maghiare, chiar și doar prin prisma presei maghiare. Dacă greșim, ne cerem scuze a priori.

Încă înainte de începerea tratativilor, presa arădeană a anunțat apropierea momentului de debut a acestora.

Cotidianul „Aradi Újság”, în numărul din 12 noiembrie își anunța cititorii despre venirea lui Oskár Jászi la Arad, pentru a discuta cu românii³. Scopul acestor discuții ar fi fost, conform opiniei ziarului, rezolvarea problemei românești până la începerea tratativilor de pace și a mijloacelor pe care le vor folosi, în cazul în care românii ardeleni vor prelua administrația și menținerea ordinii publice. Importanța acestor tratative este evidențiată de către ziar prin faptul că preciza că se aflau la Arad, la data apariției numărului respectiv, membrii Comitetului Național al P.N.R. și ai Consiliului Național Român Central. Această prezență mai numeroasă a liderilor politici ai românilor este motivul pentru care consfătuirea acestora s-a mutat din casa lui Ștefan Cicio Pop, unde se desfășurau ședințele Consiliului Național Român Central, în clădirea școlii de fete.

Conform informațiilor publicației maghiare, se aflau la Arad dr. Aurel Vlad (Orăștie), Aurel Lazăr (Oradea), dr. Ioan Suciu (Ineu), Ioan Borcea (Sebeș), Gheorghe Popovici (Chișineu Criș), dr. Ștefan Cicio Pop și Vasile Goldiș (Arad). Din partea socialiștilor erau prezenți patru membri, dintre care ziarul i-a nominalizat doar pe Enea Grapini și Ioan Flueraș. Erau așteptați să sosească la consfătuire, conform aceluiași ziar, delegații de la Cluj, Dej, Lugoj și din Voivodina de la

² „Aradi Hirlap”, an II, nr. 296 14 noiembrie, 1918, p. 1; „Aradi Újság”, an XVIII, nr. 259, 14 noiembrie 1918, p. 1.

³ „Aradi Újság”, an XVIII, nr. 257, 12 noiembrie 1918, p. 2.

Biserica Albă. Secretari ai consfătuirii urmau să fie avocații arădeni Gheorghe Crișan și Sever Miclea⁴.

Ziarul a mai amintit despre faptul că în unele localități locuite de români, administrația a fost preluată de către aceștia, dar aprecia că acest lucru nu a fost rezultatul unei acțiuni unitare, fiind așteptate instrucțiuni de la Arad, de la C.N.R.C. „Este doar o problemă de zile ca să se întâmple acest lucru”, concluziona ziarul.

În opinia redactorului de la ziarul maghiar, venirea ministrului naționalităților la Arad se datora hotărârii acestuia de a grăbi rezolvarea problemei românești⁵. Concluzia articolului a fost că atât românii, cât și maghiarii așteptau cu interes vizita acestuia la Arad.

În același număr, ziarul a amintit de ședința guvernului maghiar din data de 10 noiembrie, la care s-a discutat problema românească. Guvernul a aprobat cu acel prilej viziunea lui Oskár Jászi privind îndeplinirea cererilor românilor, în conformitate cu principiile wilsoniene⁶. În același context, ziarul a dezmințit opinia conform căreia tratativele dintre români și guvernul maghiar ar fi fost inițiate la intervenția Regatului României.

„Aradi Közlöny”, sub titlul *Oskár Jászi negociază la Arad cu comitetul român*, având și un subtitlu *Guvernul îndeplinește toate cererile legale*, anunța începerea în data 13 noiembrie, la Arad, a unor „...consultări importante, care vizează soarta țării”⁷. Anunțul era însoțit de câteva considerații. Conform celui care a redactat știrea, conducerea tratativelor de către Oskár Jászi, reprezenta o garanție că toate cererile legitime ale românilor vor fi îndeplinite, iar faptul că tratativele au loc în numele guvernului și a Consiliului Național Maghiar, este un semn că „toată țara face totul pentru ca rezolvarea pașnică, conviețuirea pașnică în spiritul celor mai largi principii ale lui Wilson, să prindă viață”⁸. Spera în mod serios ca, măcar până la întrunirea conferinței de pace, să fie asigurată pacea și ordinea de-a lungul întregii linii de demarcație.

În numărul următor a fost publicat un articol redacțional, intitulat *Drumul lui Jászi*. Este reamintit scopul sosirii lui la Arad, adică acela de a rezolva soarta Ardealului, care, precupa „inima fiecărui maghiar”⁹.

Autorul manifestă un interes evident pentru îngroparea trecutului relațiilor dintre cele două națiuni, sperând ca în timpul tratativelor să nu fie puse pe tapet toate „rănile trecutului”. Observăm o încercare de culpabilizare și a românilor din statul maghiar pentru relațiile dintre cele două națiuni, atunci când afirma că: „principii greșite ne-au influențat gândirea, și atât românii din țară, cât și maghiarimea au fost victimele șovinismului exagerat”¹⁰. A uitat că, tocmai șovinismul

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 3.

⁷ „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 257, 12 nov. 1918, p. 2.

⁸ *Ibidem*.

⁹ „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 258, 13 nov. 1918, p. 1.

¹⁰ *Ibidem*.

cercurilor conducătoare maghiare a fost cauza oprămării națiunii române din Transilvania dar și a celorlalte națiuni din Ungaria, mai ales după anul 1867. Este, în același timp, și o încercare de „spălare pe mâini” de responsabilitatea trecutului, de care se fac vinovați „oligarhii și guvernele agrar-feudale, cu politica lor pe termen scurt”, după cum afirma autorul articolului. Din aceste motive, continuă el, „Ungaria democratică înnoită nu poate să-și asume sau să suporte consecințele”¹¹. Realizatorul articolului dorea o aruncare peste bord a trecutului, în speranța de a nu fi o povară la viitoarele tratative de la conferința de pace.

Pe de altă parte, autorul este conștient că acest trecut nu poate fi închis și apoi aruncată cheia lacătului, pentru a fi cât mai repede uitat. Nu pot fi altfel interpretate vorbele de curtoazie pe care le adresa națiunii române din Transilvania, tocmai în ziua începerii tratativilor, când afirma că „dorim cu dragoste frățescă să îmbrățișăm națiunea română din Ungaria”¹². Cinism, (ipocrizie) sau bună-credință? Nu știm.

Să urmărim în continuare, încercarea de „lustruire” a imaginii națiunii maghiare în fața națiunii române în primul rând, și în fața lumii, în general: „Atmosfera războiului mondial, arca suferințelor nemăsurabile, ne-a vindecat pe noi... Mi-ar plăcea să cred că conducătorii românilor de acasă recunosc astăzi că nu națiunea maghiară a fost cauza păcatelor trecutului. Deoarece, națiunea aceasta, niciodată nu a dorit altceva decât ca, între granițele înguste ale țării* să trăiască în pace, să se dezvolte și să fie membru important al comunității oamenilor harnici. Greșelile pe care acum vechile națiuni se pregătesc să le răzbune nu au fost făcute din dorința sufletului maghiar, ci de oligarhi și de guvernele feudal-agrare...”¹³.

În continuarea articolului său, ziaristul și-a manifestat convingerea că Oskár Jászi, va avea argumente care să poată să-i convingă pe români de buna-credință a maghiarilor, că atitudinea lor este determinată de sentimentul că nu mai poate guverna „vechea ideologie”, că fiecare popor merită „să fie stăpân pe soarta sa”. Români erau invitați să-și rostescă toate nevoile și dorințele pe care le considerau necesare pentru dezvoltarea lor proprie. În viziunea sa, maghiarii aveau doar o singură rugămintă față de români, aceea de a rămâne împreună cu maghiarimea¹⁴.

În final a exprimat și o speranță: „Singura noastră dorință (se referea la națiunea maghiară, *n.n.*, *C.P.*), este ca această întâlnire să fie o binecuvântare pentru Ungaria și pentru cele două națiuni vizate: în mare măsură a maghiarilor și a românilor”¹⁵. Ceea ce a urmat, se știe foarte bine.

Un alt ziar arădean care a anunțat sosirea lui Jászi la Arad, a fost „Aradi Hirlap”. Doar că în numărul din data de 12 noiembrie anunțul a fost făcut de către

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

* Între granițele „înguste” ale Ungariei, era conform recensământului din anul 1910, o suprafață de 325.411 kmp (Magyar Sztatisztikai Közleméniek, *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. Évi Népszámlása*, vol. I, Budapesta, 1912, p. 1*). Astăzi, Ungaria în granițele ei etnice, are o suprafață de 90.011 kmp. (<http://europa.eu/european-union/about-eu/countries>).

¹³ „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 258, 13 nov. 1918, p. 1.

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

Partidul Radical din Arad, care își invita membrii la o întâlnire cu ministrul naționalităților pentru ziua de 13 noiembrie, orele 7 seara, la Palatul Cultural¹⁶. Doar în numărul din ziua începerii tratatelor ziarul anunța sosirea la Arad a lui Oszkár Jászi pentru convorbiri cu C.N.R.C. dar și pentru întrunirea de la Palatul Cultural¹⁷. Ziarul face o prezentare a personalității acestuia, insistând asupra calității sale de om de știință, de expert în problema națiunilor.

Tot în același număr, într-un alt articol intitulat *Tratatulele lui Oszkár Jászi cu românii. Programul ministrului la Arad*¹⁸, au fost făcute precizări mai ample referitoare la scopul tratatelor care trebuiau să lămurească problema preluării administrației acelor localități din Ungaria care erau locuite de către români.

În acest context au fost oferite cititorilor ziarului informații referitoare la membrii delegației guvernului maghiar. Alături de Oszkár Jászi au sosit la Arad, Bokányi Dezső, Apáthy István, președintele Consiliului Național Maghiar din Transilvania, Somlyó Bódog, profesor universitar, trei membri ai Partidului Radical, câțiva funcționari ministeriali și doi funcționari de la Institutul Național de Statistică¹⁹.

Sunt inserate și informații referitoare la partea română. Conform ziarului, între membrii delegației române nu s-a ajuns la un punct de vedere comun, deoarece unii erau de părere că nu ar fi de dorit încă să fie preluată administrația Transilvaniei de către români, dacă guvernul maghiar nu oferea garanții că nu va molesta autoritățile române pentru dezordinea provocată de către gloată²⁰.

În vederea înțelegerii mizei tratatelor de către cititorii săi, ziarul încearcă să stabilească întinderea teritoriului pe care locuiau românii din Transilvania. În acest sens, a fost publicat un articol intitulat *Până unde se întinde teritoriul de limbă a românilor din Ungaria?* Pentru aceasta, autorul articolului a apelat la lucrarea lui Eugen Brode, *Die rumänische Frage in Siebenbürgen und Ungarn Eine politische Denkschrift*, publicată în anul 1895 la Berlin și interzisă de către autoritățile maghiare, conform precizărilor autorului articolului²¹. Analiza efectuată de către ziarist, cu toate încercările de a rotunji datele, a evidențiat supremația românilor, cu mici excepții. În această situație, a încercat scoaterea orașelor Arad, Baia Mare, Oradea, Tășnad, Timișoara și Vârșeț, care s-ar afla în afara arealului limbii române²².

Informații mai ample referitoare la scopul tratatelor și la componența delegației maghiare, aflăm din „Aradi Újság”. Conform acestuia, scopul venirii lui O. Jászi la Arad era acela de a asigura, până la începerea tratatelor de pace, „liniștea și pacea” în localitățile locuite de către români, în Ardeal și Ungaria. Cititorii ziarului au fost informați și despre componența delegației care a sosit la Arad, pentru a purta discuțiile cu delegația Consiliului Național Român Central.

¹⁶ „Aradi Hirlap”, an II, nr. 294, 12 noiembrie, 1918, p. 1.

¹⁷ „Aradi Hirlap”, an II, nr. 295, 13 noiembrie, 1918, p. 1.

¹⁸ *Ibidem*, p. 2.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, p. 4.

²² *Ibidem*.

Conform ziarului, din partea maghiară urmau să ia parte la tratative, pe lângă delegatul guvernului, în persoana ministrului naționalităților, ministru fără portofoliu, și un număr de 13 persoane reprezentând parlamentul ungar, Consiliul Național Maghiar, Consiliul Național Maghiar din Transilvania, un deputat sas, precum și funcționari ministeriali²³. Tot cu acest prilej aflăm că, în trenul cu care a sosit Oszkár Jászi, s-a aflat și Ioan Ardelean, președintele Consiliului Național Român de la Budapesta, care urma să se alăture delegației C.N.R.C.

Într-o convorbire cu ziaristul de la „Aradi Újság”, înainte de începerea tratativelor, O. Jászi a declarat că discuțiile vor fi publice, în sensul că ziaristii vor fi informați în detaliu asupra „tuturor fazelor” acestora, dar reprezentanții presei nu vor fi admiși să participe direct la acestea. Este motivată această hotărâre de faptul că, în opinia sa, întâlnirea urma să fie una tehnică, cu rezultate concrete și nu una în care să facă declarații de principii²⁴.

Tot înainte de începerea tratativelor, în sala de ședințe a prefecturii comitatului, un redactor al aceluiași ziar a purtat o discuție și cu Vasile Goldiș, care i-a declarat următoarele: „Consiliul Național Român a înaintat un memorandum către Consiliul Național Maghiar și către guvernul Károlyi (în data de 9 noiembrie, *n.n.*, *C.P.*). În acest document am creionat poziția și pretențiile noastre. La acest document aduce Jászi Oszkár răspunsul Consiliului Național și al guvernului maghiar. Care este răspunsul, noi nu îl știm, acum îl vom afla. După răspuns, vom stabili poziția noastră în continuare”. Redactorul l-a întrebat pe V. Goldiș, care este principala cerere a românilor. Acesta a răspuns: „Consiliul Național Român, solicită controlul (*imperium** în textul original) în toate privințele asupra tuturor localităților din Ungaria și Transilvania locuite de către români”²⁵.

Oszkár Jászi a ținut în fața ziaristilor prezenți, o conferință de presă, în care i-a informat despre poziția guvernului și a Consiliului Național Maghiar, față de nota ultimativă înaintată de către C.N.R.C. La solicitarea ca toate localitățile locuite de către români să intre sub administrare românească, poziția guvernului maghiar era că, în domeniul politic și economic, Consiliul Național Român nu este capabil să asigure liniștea. În consecință, guvernul propunea aplicarea cu strictețe a principiilor wilsoniene, în așa fel încât să se asigure guvernarea consiliilor naționale române în așezările românești, dar și dreptul la autodeterminare pentru toate naționalitățile existente în teritoriul respectiv. Pe lângă aceasta, guvernul maghiar mai avea două condiții. Una dintre ele se referea la recunoașterea de către români, a tratativelor de pace, a granițelor statului maghiar. Cealaltă condiție se referea la înființarea unui organism de legătură între guvernul maghiar și Consiliul Național Român Central, deoarece fără acesta, conducerea românilor nu ar face față problemelor economice, de transporturi și financiare, nici măcar 24 de ore, a afirmat O. Jászi²⁶.

²³ „Aradi Újság”, an XVIII, nr. 259, 14 noiembrie 1918, p. 1.

²⁴ *Ibidem*.

* termenul de *imperiu*, are sensul în acest caz, de stăpânire, control, posesie și nu de stat.

²⁵ „Aradi Újság”, an XVIII, nr. 259, 14 noiembrie 1918, p. 1.

²⁶ *Ibidem*, p. 2.

Propunerea viza de fapt, recunoașterea dreptului de autoconducere al românilor în cadrul granițelor de atunci ale statului maghiar și în niciun caz, recunoașterea dreptului la autodeterminare totală. Jászi reproșa memorandumului înaintat de către C.N.R.C. pretențiile „exagerate” (*s. n., C.P.*) formulate, deoarece solicitau și așezările în care locuiau și maghiari sau în care românii erau minoritari.

Din aceste motive, tratativele care urmau să înceapă la Arad, aveau, în viziunea guvernanților maghiari, doar scopul de a asigura „un modus vivendi care este chemat a asigura granițele țării până la întrunirea conferinței de pace”²⁷.

Ziaristii de la „Aradi Újság”, s-au dovedit a fi în oarece măsură, echidistanți, oferind informații și din tabăra românilor. Acestea au avut darul de a mări și mai mult tensiunea în rândul cititorilor maghiari și români, care cunoșteau limba maghiară, și aceștia nu erau puțini. În dimineața zilei de 13 noiembrie, înainte de începerea tratativilor, conform opiniei ziaristului aflat la sediul C.N.R.C., casa lui Ștefan Cicio Pop era plină de politicieni și ofițeri români. Alexandru Vlad, comandantul Gărzii Naționale, ținea o conferință de presă în fața ziaristilor veniți de la Budapesta, în care le preciza că scopul gărzilor românești era acela de a asigura liniștea și de a împiedica răspândirea bolșevismului. Se pare că mai tensionați erau cei trei oameni politici – Ștefan Cicio Pop, Vasile Goldiș și Aurel Vlad – care urmau să participe la tratative. Pe fața lui Vasile Goldiș se putea vedea tensiunea ultimelor zile de muncă, informa ziarul²⁸.

Tratatulele urmau să înceapă la orele 11, la sediul comitatului Arad.

Să urmărim în continuare desfășurarea întâlnirii dintre delegația maghiară și reprezentanții Consiliului Național Român Central.

Delegația C.N.R.C. a sosit la câteva minute după ora 11. Erau prezenți, conform ziarului „Aradi Közlöny”, Vasile Goldiș cu o față jovială, Ștefan Cicio Pop, Aurel Lazăr, Ioan Ardelean și socialiștii Ioan Flueraș, Iosif Jumanca și Enea Grapini, toți având fețele senine. În opoziție cu ei, Oszkár Jászi și Apáthy István, membru a Consiliului Național al Transilvaniei, aveau fețele sumbre²⁹.

În debutul întâlnirii, Vasile Goldiș a obiectat împotriva prezenței reprezentanților Consiliului Național al Transilvaniei, care își avea sediul la Cluj, deoarece el nu era recunoscut de către Consiliul Național Român, a precizat el. Oszkár Jászi a replicat însă că, dorește ca în spiritul democrației, să dea tratativilor un caracter public, motiv pentru care el nu vedea vreo piedică în prezența reprezentanților respectivului organism.

În discursul de deschidere, Oszkár Jászi a precizat că pentru prima oară se întâlnesc în mod democratic, reprezentanții maghiarilor și ai românilor. Din acest motiv, întâlnirea are o importanță deosebită, mai preciza el. De asemenea, a ținut să amintească și că este reprezentantul unui guvern revoluționar, al unei republici pe cale de a se constitui. Aceste afirmații le-a făcut pentru a solicita delegației române să nu facă guvernul, pe care acesta îl reprezenta, vinovat de greșelile trecutului. De

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 259, 14 nov. 1918, p. 1.

aceea, a continuat el, Ungaria dorește să se înțeleagă cu fiecare națiune. La aceste afirmații, Ștefan Cicio Pop a reacționat, precizând că, în ciuda acestei intenții, în Transilvania și în comitatul Arad maghiarii au organizat expediții de pedepsire pentru cele mai mici încălcări ale ordinii. Jászi a precizat că guvernul nu deține informații în acest sens, dar cu siguranță au exagerat cei care le-au inițiat. În replică, reprezentanții Consiliului Național al Transilvaniei de la Cluj, s-au plâns de ceea ce au denumit ca fiind „atrocitățile” comise de către români.

Concluzia ziaristului de la „Aradi Újság”, a fost aceea că starea de anarhie era generalizată și ea nu putea fi preîntâmpinată decât printr-o acțiune „umăr la umăr”, dintre români și maghiari.

După aceasta, Ștefan Cicio Pop a dat citire notei ultimative a Consiliului Național Român Central³⁰.

Tratatul a continuat cu răspunsul guvernului maghiar și al Consiliului Național Maghiar, la nota ultimativă înaintată de către C.N.R.C. guvernului, la 9 noiembrie 1918. Conform celor prezentate de către Oszkár Jászi, guvernul maghiar era de părere că, până la începerea tratatelor de pace, trebuie să se asigure o ordine provizorie. Aceasta se impunea cu atât mai mult cu cât, cererile românilor vizau de fapt modificări ale ordinii de stat, care nu putea fi hotărâtă decât de către conferința de pace. Aceasta nu însemna, în opinia ministrului pentru naționalități, o încălcare a dreptului românilor de a beneficia de principiile wilsoniene. Guvernul maghiar recunoștea acest drept al românilor, în teritoriile în care românii erau compacți sau dețineau majoritatea. În același timp, ministrul naționalităților a exprimat preocuparea guvernului maghiar, „ca nu cumva, opresiunea de acum (din partea maghiarilor, *n.n.*, *C.P.*), să fie înlocuită cu opresiunea altei națiuni”.

În răspunsul dat de guvern se argumenta faptul că, în teritoriile solicitate de către C.N.R.C., ar trăi peste 3.900.000 de persoane care nu erau de etnie română și care ar fi ajuns astfel sub stăpânirea românească. În consecință, „în spiritul principiilor wilsoniene, acest teritoriu nu poate fi acordat în exclusivitate națiunii române, pentru a servi „imperului” (stăpânirii) lor”³¹. Soluția pe care o vedeau guvernanții, era aceea de a aduna diferitele grupuri etnice în zone compacte. Nu aveau nimic împotriva ca, diferitele „structuri” (instituții, *n.n.*, *C.P.*) naționale să își exercite autoritatea, dar aceasta doar în interiorul „competențelor” guvernului maghiar. Motivau această limitare a instituțiilor naționale prin aceea că, aspectele de ordin economic, financiar, cele care țin de transporturi și de aprovizionare, nu pot fi rezolvate de către aceste instituții, pentru că „în câteva zile ordinea s-ar prăbuși”.

Propuneau, de fapt, o reinterpretare a principiilor wilsoniene, în favoarea menținerii în continuare sub controlul guvernului maghiar, a națiunilor din statul ungar, fiind de acord doar cu o autogovernare limitată. Era vorba de un fel de federalizare, fără să fi fost pronunțat în acel moment, respectivul cuvânt. Au lăsat să se înțeleagă acest lucru, când s-a afirmat că pot fi create instituții comune după „modelul elvețian”.

³⁰ „Aradi Újság”, an XVIII, nr. 259, 14 noiembrie 1918, p. 1.

³¹ *Ibidem*.

Reprezentantul social-democrației maghiare în Consiliul Național Maghiar, participant la tratative, a afirmat, după încheierea expunerii făcută de către Oszkár Jászi, că aprobă și sprijină propunerile făcute de către reprezentantul guvernului maghiar.

Tratatulele din ziua de 13 noiembrie, s-au încheiat prin luarea de cuvânt a lui Vasile Goldiș, care a mulțumit guvernului maghiar pentru că a dat posibilitatea desfășurării respectivelor tratative, urmând ca răspunsul C.N.R.C. să fie dat a doua zi, după sosirea lui Iuliu Maniu de la Viena.

Din modul de comportament al lui Oszkár Jászi și a altor membri ai delegației maghiare, rezultă o atitudine de suficiență, lăsând impresia că la tratativele de pace Ungaria ar fi în grupul statelor învingătoare. Să fie oare vorba de neînțelegerea noii situații geopolitice de la sfârșitul Primului Război Mondial? Sau de o atitudine de infatuare, specifică guvernanților maghiari?.

La orele 12,30, tratativele au fost încheiate³².

Despre conținutul tratatulelor din prima zi, presa a fost informată chiar de către Oszkár Jászi, care i-a convocat pe reprezentanții ziarelor, pentru ora 1,00 p.m. Acesta a mai precizat că delegația C.N.R.C., condusă de către Ștefan Cicio Pop, a afirmat că dorește să poarte tratative doar cu reprezentanții guvernului, adică cu Oszkár Jászi, Ábrahám Dezső și Bokányi Dezső³³.

Restul reprezentanților diferitelor organisme care îl însoțeau pe Jászi, aveau în această situație, statutul de observator, a mai precizat el³⁴.

După prima zi a tratatulelor, ziarul „Aradi Közlöny”, își informa cititorii despre mersul acestora, anunțând pe prima pagină că, românii au revendicat pentru administrare 26 comitate³⁵. În rest, pentru a nu ne repeta, publicația a redat aceleași informații despre desfășurarea tratatulelor, ca și cele publicate de către „Aradi Újság”.

După cum bine se știe, tratativele urmau să se continue a doua zi după sosirea lui Iuliu Maniu. Conform informațiilor transmise de către același „Aradi Újság”, acesta a sosit la Arad în jurul orei 10,00, cu un tren personal, de la Budapesta. După ce s-a cazat la hotelul „Crucea Albă”, unde erau și membrii delegației maghiare, a fost vizitat de către Ioan Ardelean, care l-a informat asupra stadiului tratatulelor. După aceasta, în jurul orei 12,00, s-a deplasat la sediul C.N.R.C., unde se aflau adunați majoritatea membrilor Comitetului Executiv al P.N.R. și ai Consiliului Național Român. După o întrunire lărgită a liderilor politici, a avut loc o întâlnire restrânsă a membrilor C.N.R.C. pentru a stabili răspunsul pe care urmau să îl dea guvernului maghiar³⁶.

Un alt ziar arădean, „Aradi Hirlap”, amintește faptul că întrunirea a fost destul de tensionată, uneori răzbind prin ușa de la încăperea în care aveau loc

³² „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 259, 14 nov. 1918, p. 1.

³³ „Aradi Újság”, an XVIII, nr. 259, 14 noiembrie 1918, p. 3.

³⁴ „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 259, 14 nov. 1918, p. 1.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ „Aradi Újság”, an XVIII, nr. 260, 15 noiembrie 1918, p. 2.

discuțiile, vocea unuia sau altuia dintre decidenții națiunii române, privind răspunsul pe care urma să îl dea C.N.R.C., la propunerile guvernului. Se pare că ridicarea uneori a tonului a fost determinată de sosirea veștilor privitoare la atrocitățile care erau comise în comitatul Arad dar și în restul teritoriului Transilvaniei³⁷.

Întreaga opinie publică maghiară și română, aștepta cu mare interes evoluția tratativelor, iar pe arădeni îi preocupa și mai mult, desigur din motive diferite, deoarece între comitatele asupra cărora doresc „românii puterea întreagă, este și comitatul Arad și orașul Arad, conform celor menționate de către „Aradi Újsag”³⁸. Ziarul încearcă să convingă opinia publică că propunerile guvernului sunt „singurele care sunt în conformitate cu adevărul”, dacă românii doresc sincer să trăiască în „pace și frățietate cu maghiarii”. „Dacă este adevărat, că până acum maghiarii i-au asuprit pe români, nu poate fi o soluție corectă ca acum, trei milioane de români, să asuprească patru milioane de maghiari, germani, sași”, continuă ziaristul³⁹.

Această opinie a fost exprimată de toate publicațiile arădene pe care le-am avut în vedere. Să observăm limitele unei gândiri care venea din secolul al XIX-lea, și care socotea că o națiune majoritară într-un stat nu poate să conducă decât supunând celelalte națiuni din statul respectiv.

Tratativele au fost reluate a doua zi la orele 3 p.m., fiind prezent și Iuliu Maniu. La început, Oszkár Jászi a răspuns la problemele ridicate de către Ștefan Cicio Pop cu o zi înainte, referitoare la violențele care au fost săvârșite contra românilor. În același sens, Vlad Aurel a menționat faptul că la ordinul ministerului maghiar de război, rezerviștii au organizat echipe, care se purtau ca niște „bande de guerilă”, zădărniciind activitatea consiliilor naționale locale⁴⁰.

După aceste discuții de început, Vasile Goldiș a dat citire răspunsului C.N.R.C. prin care se respingeau în totalitate propunerile făcute de către guvernul maghiar la ultimatumul din data de 9 noiembrie. Documentul preciza că, „națiunea română are dreptul să pretindă independența sa statală și acest drept nu poate să-l umbrească nici un fel de înțelegere provizorie, care ar putea să pună sub semnul întrebării acest drept. Pe de altă parte, nu se poate acorda nici un fel de garanție până la rezolvarea definitivă a problemei, de păstrare a ordinii și de asigurare a bunurilor și a vieții, în teritoriile locuite de către români. Națiunea română va recunoaște hotărârile congresului de pace, după cum va stabili hotarele finale ale propriului stat, așa cum a solicitat. De asemenea se obligă întrutotul, să respecte principiile wilsoniene pentru toate națiunile de pe teritoriul său”⁴¹. În continuare, se întărea angajamentul de a asigura dezvoltarea liberă a tuturor națiunilor.

Referitor la propunerea guvernului maghiar, se preciza că acesta nu a recunoscut dreptul națiunii române la autodeterminare și în aceste condiții, menținerea ordinii între cele două națiuni (română și maghiară, *n.n.*, *C.P.*) era impo-

³⁷ „Aradi Hirlap”, an II, nr. 297, 15 noiembrie, 1918, p.4.

³⁸ „Aradi Újsag”, an XVIII, nr. 260, 15 noiembrie 1918, p. 2.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ „Aradi Hirlap”, an II, nr. 297, 15 noiembrie, 1918, p. 1-2.

⁴¹ *Ibidem*.

sibilă. În final, se mai afirma disponibilitatea C.N.R.C. de a asigura în teritoriile locuite de români, ordinea și siguranța bunurilor și a vieții, în spiritul principiilor wilsoniene.

Refuzul propunerilor venite din partea guvernului maghiar a generat o dispută pe marginea acesteia și a solicitărilor națiunii române, exprimată prin nota ultimativă.

Primul care a reacționat a fost Oszkár Jászi. În intervenția sa a afirmat că susține în continuare punctul de vedere al guvernului pe care îl reprezenta. De asemenea, a afirmat că este convins că interpretarea dată de el și de guvernul maghiar principiilor wilsoniene, este cea corectă și nu cea dată de către Consiliul Național Român. De asemenea, a afirmat că, punctul de vedere românesc diferă față de documentul din 9 noiembrie, în sensul că accentul nu mai cade pe menținerea ordinii, ci pe problema suveranității națiunii române. În acest context a mai spus că „împlinirea dorinței Consiliului Național Român, nu numai că nu contribuie la garantarea ordinii, ci, într-o măsură mai mare, o pune în pericol”⁴².

Oszkár Jászi și-a încheiat intervenția afirmând că niciodată un ministru al guvernului maghiar nu a făcut o propunere atât de concesivă, precum a făcut el.

În discuție a intervenit Aurel Vlad, afirmând că „românii nu pot asigura ordinea atâta timp cât nu dețin dreptul de administrare completă”⁴³. O. Jászi a replicat imediat și a spus că nu există nici o legătură între problema menținerii ordinii și problema suveranității. Dovedind încă o dată că, în ciuda liberalismului său, era tributar unei gândiri care vedea într-un anumit fel modul de comportament al națiunii majoritare față de celelalte națiuni dintr-un stat. Și-a exprimat îngrijorarea că, dacă s-ar accepta înființarea unui stat independent românesc în cele 26 de comitate, maghiarii ar avea de suferit același comportament pe care l-au suferit românii în statul maghiar.

Aurel Lazăr în cuvântul său a afirmat că stabilirea limitelor teritoriale ale autodeterminării națiunii române, urma să fie făcută de către viitoarea conferință de pace. Ori, propunerile guvernului maghiar ar veni să se pronunțe înainte de ceea ce urmau să hotărască participanții la conferință. Punând sub semnul întrebării datele statistice a afirmat că, supremația națiunii maghiare și a altor națiuni în orașe, era tocmai rezultatul politicii de oprimare a națiunii române. În consecință, a concluzionat el, națiunii române nu-i rămânea altă soluție decât să țină cont în teritoriile locuite de ea, de drepturile celorlalte națiuni.

Oszkár Jászi a încercat cu argumente care nu rezistau în fața evidenței, să combată afirmațiile lui Aurel Lazăr.

Aurel Vlad a continuat discuția referitoare la datele oferite de statistică, arătând că în teritoriile solicitate de către români, doar în trei comitate secuii sunt majoritari dar pe întregul ținut solicitat, românii depășesc 60%, chiar și după datele statisticii maghiare.

⁴² *Ibidem*, p. 2.

⁴³ *Ibidem*.

La cele afirmate de către Aurel Vlad, a replicat Somló Bodog de la Cluj, care a susținut că membrii delegației române nu au puncte de vedere unitare, deoarece ei își bazează cererile folosind argumentul majorității, pe care nu îl recunosc, când este vorba de „națiunea maghiară” (de fapt era vorba de sași, *n.n.*, *C.P.*)⁴⁴.

La un moment dat, continuarea tratativilor a fost pusă în pericol de către Bokány Dezső, reprezentantul Consiliului Național Maghiar, care i-a întrebat pe membrii delegației române din împuternicirea cui solicită ei ca cele 26 de comitate să intre sub administrație românească⁴⁵. La această întrebare, Ioan Ardelean a ripostat, afirmând că, în această situație nu mai avea rost să fie continuate tratativele. În cele din urmă, incidentul a fost aplanat, fiind continuate dezbaterile.

În intervenția sa, Iuliu Maniu a susținut că națiunea română are drepturi istorice asupra tuturor teritoriilor locuite de către români. Pe acest teritoriu vor fi asigurate drepturile minorităților, a subliniat și el. Răspunzând întrebării lui Bokány Dezső, a afirmat că mandatul Consiliului Național Român datează din anul 1784, fiind în consens cu doleanțele națiunii române. În privința propunerilor făcute de către guvernul maghiar, a spus că nu poate fi de acord cu ele, deoarece acestea ar putea prejudicia hotărârile congresului de pace, în sensul că s-ar crea impresia că națiunea română a renunțat la dreptul ei la autodeterminare. Dreptul la autodeterminare al națiunilor presupune „fără nici o îndoială suveranitatea de stat pe teritoriul dat”⁴⁶, solicită națiunii maghiare să fie de acord cu dreptul la autodeterminare a națiunii române. După părerea sa, cele două națiuni vor fi expuse în viitor „într-o măsură accelerată, unei presiuni din partea pangermanismului și a panslavismului”⁴⁷.

În continuare, diferitele luări de poziții au avut în vedere aceleași aspecte. Din partea maghiară, renunțarea la solicitarea de exercitare a suveranității românești peste cele 26 de comitate, iar din partea română recunoașterea dreptului la autodeterminare a națiunii române, pe întreg teritoriul celor 26 de comitate.

După toate intervențiile care au avut loc, Oszkár Jászi a luat din nou cuvântul, sintetizând opiniile exprimate. El a mulțumit lui Iuliu Maniu pentru faptul că a prezentat felul în care românii din Ungaria văd modul în care doresc să aplice principiul autodeterminării. Că doresc să creeze un stat în afara granițelor statului maghiar. În aceste condiții, a comunicat că delegația maghiară nu are mandat pentru a purta tratative în acest sens. Și chiar dacă ar avea mandat, afirma el, nu ar putea să accepte, nici din cauza conștiinței sale, nici din cauza principiilor sale ca și om și nici din cauza principiilor wilsoniene „adevărate” (*subl. n.n.*, *C.P.*), ca „noi să decidem soarta națiunilor din Ungaria, fără a le consulta”⁴⁸.

Să remarcăm cinismul acestei declarații, în contextul tratativilor care se desfășurau tocmai pentru a rezolva soarta unei națiuni din Ungaria. Discuția, pe care o dorea delegația maghiară era doar în sensul în care, la finalul ei, era prezervată integritatea teritorială a Ungariei.

⁴⁴ *Ibidem.*

⁴⁵ *Ibidem*, p. 1.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 2.

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem*, p. 3.

Fiind vorba de o construcție statală nouă, a continuat Jászi, care este în „acord cu tendința generală de evoluție a Europei, hotărârea nu putea fi luată decât de conferința de pace”, a concluzionat el.

În continuarea expunerii opiniilor sale, Oszkár Jászi a afirmat că, ar înțelege dorințele românilor de a se uni cu românii din Regatul României, dar în opinia sa nu ar fi în favoarea românilor din Ungaria. Motivul ar fi că, Regatul României este „azi în Europa, cel mai feudal și mai corupt stat”⁴⁹. În consecință, „ruperea românilor din Ungaria într-un stat independent este o idee de *neconceput* (*subl. n., C.P.*). Acceptând că între el și Iuliu Maniu sunt diferențe în ceea ce privește modul de interpretare a principiilor wilsoniene, el considera că „dreptul la autodeterminare însemna o Elveție maghiară”⁵⁰.

La acestea, Iuliu Maniu a răspuns că poporul român nu se mulțumește cu soluția cantoanelor, propusă de către Oszkár Jászi. „Acum dorește, afirmă el, realizarea completă a suveranității statale. După aceasta, cum va fi pusă în practică această suveranitate de către națiunea română, urmează să fie hotărârea completă a întregii națiuni române din Ungaria. Până în acest moment nu s-a afirmat că dorește să se unească cu România, nici că dorește să rămână complet independentă nici că va alege soluția cantoanelor. Nu este exclus că va dori să se despartă definitiv de Ungaria, având cel puțin dreptul la acest lucru. În orice caz, se simte suverană și în consecință dorește să își ia în mâinile sale puterea executivă”⁵¹.

Având în vedere că existau diferențe importante în ceea ce privește interpretarea principiilor wilsoniene, Oszkár Jászi a propus încheierea unei înțelegeri provizorii pentru menținerea ordinii și a păcii. În consecință, a dat citire unui document în 11 puncte, pe care ziarul arădean l-a reproduș⁵².

În preambulul documentului se preciza că este vorba de o înțelegere între Consiliul Național Maghiar și guvernul maghiar pe de-o parte și Consiliul Național Român, pe de altă parte.

1. Guvernul maghiar transferă Consiliului Național Român conducerea acelor plase și orașe în care românii dețin majoritatea. Pe aceste teritorii, administrația este exercitată de conducerea românilor.

2. Guvernarea românească va fi prezentă prin împuterniciții săi, în toate organismele guvernului maghiar, care administrează problemele externe, economice și financiare, de aprovizionare și transporturi din teritoriile aflate sub administrație românească. De asemenea, va face parte din toate acele organisme în care se decide sau se influențează soarta națiunii române.

3. Legislația existentă va rămâne provizoriu în vigoare, în teritoriile aflate sub administrație românească. Schimbarea legislației nu se poate face decât cu acordul guvernării românești.

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Ibidem.*

⁵² *Ibidem*, p. 3.

4. Guvernarea română va păstra, cu excepția comitelui suprem (prefect, *n.n.*, *C.P.*) și a împuterniciților guvernamentali, toți funcționarii publici. Până când aceștia își vor îndeplini obligațiile de serviciu nu pot fi schimbați. Părțile sunt obligate să se abțină de la orice fel de persecuții din motive politice.

5. În teritoriile în care nu sunt românii majoritari precum și minoritățile din teritoriile cu majoritate românească, minoritarii vor fi protejați în conformitate cu legea XLIV din 1868.

6. Pe baza înțelegerii, în teritoriile care revin sub administrarea Consiliului Național Român, va fi garantată siguranța persoanei și a bunurilor.

7. În teritoriile aflate provizoriu sub administrație românească nu pot intra sub nici un fel armatele Regatului României.

8. Pentru alte detalii ale înțelegerii, din însărcinarea guvernului maghiar și a Consiliului Național Român, se va forma o comisie guvernamentală care, în cel mai scurt timp, va instaura noua ordine, după care se va dizolva de urgență.

9. Asupra problemelor divergente, va hotărî o comisie de cinci persoane, câte două numite de către: Consiliul Național Maghiar, Consiliul Național Român și o persoană din partea guvernului maghiar. Din rândul lor se va alege un președinte.

10. Părțile care au încheiat înțelegerea sunt obligate să o respecte până la hotărârile conferinței de pace, iar realitățile create de această înțelegere nu pot influența hotărârile conferinței de pace.

11. Traducerea în viață în mod cinstit a acestor înțelegeri, se va face sub controlul națiunilor dezvoltate, spre cinstea națională a ambelor părți.

Documentul a fost înaintat în jurul orelor 8 p.m., pentru a fi semnat de către delegația C.N.R.C., în caz că se ajungea la o înțelegere. Reprezentanții românilor au preluat documentul și au anunțat că vor da răspunsul la orele 9 p.m. La ora anunțată, Aurel Lazăr a comunicat delegației maghiare că nu sunt de acord cu prevederile documentului și că doresc ca, până la întrunirea conferinței de pace, situația să rămână ca și înainte de începerea tratativelor. Urma ca și până atunci, ca împreună cu maghiarii să asigure ordinea și siguranța în Transilvania. Din acest motiv, solicită guvernului maghiar să înarmeze Garda Națională Română. Jászi a luat la cunoștință de acest anunț și a promis arme pentru Garda Română⁵³.

În urma acestei comunicări, Oszkár Jászi a pus capăt tratativelor oficiale. Discuții neoficiale au continuat însă și după aceasta, în sala de conferințe a comitelui suprem. Ele au avut loc, mai ales între Maniu și Jászi în prezența celorlalți membri ai delegațiilor, până la plecarea la gară a reprezentanților guvernului maghiar. La sfârșit, a fost exprimată dorința ca discuțiile dintre cei doi să continue la Budapesta⁵⁴.

După terminarea convorbirilor, Vasile Goldiș a ieșit din sala de conferințe și a făcut o declarație în fața ziariștilor, pentru a explica poziția delegației române. El a afirmat că fiecare înțelegere poate fi nesocotită, ca și legea de altfel. Dar era foarte important în opinia sa, ca cei care stabilesc înțelegeri, să aibă intenții

⁵³ „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 260, 15 nov.1918, p. 1.

⁵⁴ „Aradi Hirlap”, an II, nr. 297, 15 noiembrie, 1918, p. 1.

„sincere și cinstitute”. A mai amintit că tratativele s-au încheiat fără o înțelegere, dar cu toate acestea, ele au avut un rezultat. Pe parcursul tratativelor, cele două părți s-au cunoscut mai îndeaproape iar atmosfera caldă a contribuit la apropierea celor două părți. În final și-a manifestat speranța că maghiarii împreună cu românii vor reuși să mențină ordinea.

Să urmărim în continuare, concluziile celor trei ziare arădene referitoare la derularea și finalul tratativelor:

Păreră ziaristului de la „Aradi Hirlap”, a fost că cele două zile de tratative, pe lângă rezultatele „liniștitoare”, au adus, atât în plan intern, cât și în cel extern, rezultate „neprețuite”. Faptul că delegația română a renunțat la pretențiile exprimate în nota ultimativă din 9 noiembrie și că lasă pe seama conferinței de pace să hotărască problema românilor din Ungaria, a fost interpretat ca un mare succes, care, s-a datorat în primul rând lui Oszkár Jászi. Acest succes, considera ziarul, se datora doar pe jumătate politicianilor români și maghiari care au fost la negocieri. Cealaltă jumătate, era rezultatul calităților umane personale ale negociatorilor⁵⁵.

De fapt, tot el explică pe baza unor surse din rândul „părții române” că, renunțarea la pretențiile exprimate în nota ultimativă din 9 iunie se datora temerii liderilor români că proclamarea unilaterală a stăpânirii celor 26 de comitate, ar fi avut darul de a accentua disensiunile dintre națiuni. Acest lucru era de nedorit, pe fondul tensiunilor și al dezordinilor pe care le produceau cei care încercau să profite de slăbiciunile de început ale noului guvern. Era responsabilitatea pe care conducătorii românilor nu doreau să și-o asume, motiv pentru care au lăsat în seama congresului de pace decizia privind solicitările de suveranitate ale românilor, a concluzionat ziaristul⁵⁶.

În numărul din 15 noiembrie⁵⁷, pe prima pagină, „Aradi Közlöny” preciza că nu s-a reușit înțelegerea cu românii. „Timp de două zile nu a fost nici o inimă liniștită în această țară, ..., pe buzele fiecăruia fiind o întrebare: Ce se va întâmpla cu Ungaria?”. Ziaristul, dezamăgit, a mai precizat că românii insistă pentru „imperiul român”.

Autorul își exprima disperarea pentru soarta maghiarilor, care, erau condamnați la o „atrofiere lentă” dacă pierd Transilvania, conform opiniei sale. „Pentru că fiecare știe în lumea aceasta că fără aurul, argintul, minele de sare, uriașele păduri, numeroasele și bogatele mine de cărbune ale Transilvaniei, Ungaria nu este o țară viabilă, capabilă să existe”⁵⁸. „Toți nervii Ungariei s-au încordat în aceste zile până la plesnire, milioane și milioane de inimi au sunat la soneriile telefoanelor ori au așteptat la capătul sârmelor de telegraf, crescându-le tensiunea până la paroxism, în așteptarea răspunsurilor la întrebările care se derulau”.

Se constată o schimbare de ton în cazul ziarului, atunci când spune că: „în trei sute de ani, acum se întâmplă pentru prima oară că elementele democratice ale

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 3.

⁵⁷ „Aradi Közlöny”, anul XXXIII, nr. 260, 15 nov.1918, p. 1.

⁵⁸ *Ibidem*.

celor două națiuni participă la o asemenea întrunire. Chiar dacă nu în întregime ne-am înțeles unii pe alții, în inimile noastre a existat o simpatie reciprocă (oare? *n.n., C.P.*) și au fost generate sentimente calde. Și aceasta ne îndreptățește spre cele mai frumoase speranțe”.

În numerele următoare, ziarul nu a mai făcut referire la tratativele de la Arad, alte evenimente, cum a fost proclamarea republicii la 16 noiembrie, au ocupat prima pagină.

Comentariul ziaristului de la „Aradi Újsag” față de desfășurarea tratativilor, s-a referit la faptul că românii au refuzat propunerea guvernului, deoarece doreau ca din teritoriul celor 26 de comitate să constituie un stat separat și independent. Totuși el socotea că tratativele au avut *un mare rezultat*. De fapt, titlul pe care l-a pus articolului său, scris cu litere mari, a fost **Marele rezultat al tratativilor de la Arad**, după care cu litere mai mici au fost indicate aceste rezultate: **S-au regăsit poporul maghiar și poporul român. Conferința de pace va hotărî în problema teritoriilor. Până atunci românii vor colabora la menținerea ordinii**. În acest context, autorul a adus mari laude conducătorilor români care au optat pentru o cale pașnică în rezolvarea dorințelor lor și că au fost de acord să aducă problemele asupra cărora existau diferențe de vederi, în fața „areopagului popoarelor”.

Marele rezultat al tratativilor era, în opinia sa „faptul că pentru prima oară în istorie, poporul maghiar și poporul român și-au dat frățește mâna”⁵⁹.

În urma acestor aprecieri, putem trage unele concluzii.

În primul rând constatăm teama provocată în rândul opiniei publice maghiare de ultimatumul din 9 noiembrie, care însemna pentru guvernul maghiar pierderea Transilvaniei. De aceea, ziariștii în comentariile lor au exprimat satisfacția față rezultatul tratativilor care au adus maghiarilor o mare ușurare, că „orele grele au trecut”.

Pe de altă parte, constatăm lipsa de înțelegere din partea guvernanților, dar și a ziariștilor, a faptului că națiunile nu mai sunt de acord să trăiască sub hegemonia altora, că filosofia raporturilor dintre națiuni a ajuns la ora schimbării.

Nu în ultimul rând, am putut observa dorința lor de a se detașa de trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat, pe care doreau, de fapt, să îl cosmetizeze într-o oarecare măsură, pentru a asigura pe mai departe supremația națiunii maghiare și în cadrul noii republici, proclamată la scurt timp după încheierea tratativilor de la Arad.

La câteva zile după finalizarea tratativilor, s-a întors de la Iași, cu răspunsul guvernului Regatului României adresat Consiliului Național Român Central, trimisul acestuia, Laurențiu Oanea. După ce acesta a înmănat lui Ștefan Cicio Pop scrisoarea din partea Ion I. C. Brătianu, președintele C.N.R.C. a convocat întrunirea la care s-a hotărât convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia. Aceasta a decis între altele, ceea ce a afirmat Iuliu Maniu în timpul tratativilor: **realizarea completă a suveranității statale**.

⁵⁹ „Aradi Újsag”, an XVIII, nr. 261, 16 noiembrie 1918, p. 1. „Aradi Újsag”, an XVIII, nr. 261, 16 noiembrie 1918, p. 1 „Aradi Újsag”, an XVIII, nr. 261, 16 noiembrie 1918, p. 1.